

Ekonomie królewskie w Wielkim Księstwie Litewskim w latach 1780-1795

W końcu XVI w. z domeny państwowej wydzielone zostały dobra stołowe, które miały być prywatnym dochodem władcy, m. in. przeznaczanym na utrzymanie dworu. W ich skład wchodziły przede wszystkim ekonomie, czyli wielkie dobra ziemskie, poza tym m. in. kopalnie soli, cła i myta. Na obszarze Wielkiego Księstwa Litewskiego zlokalizowano sześć ekonomii: szawelską, olicką, grodzieńską, brzeską, kobryńską, oraz mohylewską. W 1772 r. na skutek pierwszego rozbioru odpadła od Polski ekonomia mohylewska. Pozostałe cztery zostały przy Litwie aż do 1795 r.

W 1765 r. Stanisław August całościową administrację ekonomii litewskich powierzył podskarbiemu nadwornemu litewskiemu Antoniemu Tyzenhauzowi, który rozpoczął wprowadzanie w tych dobrach pomysłów zachodnioeuropejskich. Po upadku Tyzenhauza administrację ekonomii litewskich otrzymał na trzy lata marszałek nadworny koronny Franciszek Rzewuski. Kamera nie była jednak zadowolona z jego zarządzania ekonomiami. W 1783 r. miejsce Rzewuskiego zajął książę Stanisław Poniatowski junior (późniejszy podskarbi wielki litewski), który pozostał administratorem ekonomii aż do upadku państwa w 1795 r.

Celem projektu będzie przedstawienie stanu administracji i dochodowości ekonomii litewskich za czasów dwóch ostatnich zarządców (Rzewuskiego i Poniatowskiego), a następnie porównanie ich ze sobą. Istotne będą również odniesienia do sytuacji panującej w tych dobrach za czasów Antoniego Tyzenhauza, znanej z literatury. Badany okres obejmuje ostatnie 15 lat istnienia Rzeczypospolitej, w tym przede wszystkim czas spokoju i odbudowy lat 80. XVIII w. po katastrofie I rozbioru, a także gorący reformatorski czas obrad Sejmu Czteroletniego. Jest to szczytowy okres wprowadzania nowych metod gospodarowania tymi dobrami. Jednym z zadań będzie ustalenie rozmiarów terytorialnych konkretnych ekonomii oraz odwzorowanie ich na mapie.

Kwerendy archiwalne zostaną przeprowadzone w Polsce (Warszawa, Kraków) oraz za granicą – w Wilnie, Mińsku, Grodnie, Lwowie, Kijowie i Moskwie.